

РОЗДІЛ 6 ФОЛЬКЛОРИСТИКА

УДК 398.2:392.1(519)

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2025.44.2.45>

РИТУАЛЬНІ МОДЕЛІ ПЕРЕХОДУ В КОРЕЙСЬКИХ ФОЛЬКЛОРНИХ НАРАТИВАХ: ШАМАНСЬКІ ТА БУДДІЙСЬКІ ІНІЦІАЦІЇ

RITUAL MODELS OF TRANSITION IN KOREAN FOLKLORIC NARRATIVES: SHAMANIC AND BUDDHIST INITIATIONS

Голець О.Я.,

orcid.org/0000-0002-0740-6543

кандидат філософських наук,

доцент кафедри східної і слов'янської філології

Київського національного лінгвістичного університету

Павленко О.С.,

orcid.org/0009-0001-4999-4865

студентка III курсу факультету східної і слов'янської філології

Київського національного лінгвістичного університету

Стаття присвячена міждисциплінарному аналізу ритуальних моделей переходу в вибраному корпусі корейських фольклорних наративів, пов'язаних із шаманськими та буддійськими ініціаціями. Методологія поєднує релігієзнавчий, феноменологічний та зіставний підходи з літературознавчими методами – наративним, структурним, мотивним аналізом і герменевтикою. У першій частині статті подано аналіз ключових корейських ініціаційних та ритуальних практик (Наерім-гут, Госа-гут, Ссітгім-гут, Чіндже, Чондо-че), у яких реконструйовано структури переходу як моделі посвячення, очищення, трансформації та інтеграції. У другій частині досліджуються фольклорні сюжети («Покинута принцеса Барі», «Виникнення шаманської праматері-богині Чогонг», «Вдячний привид», «Пісня про нареченого Доранга та його наречену», «Досвід Хонга у пеклі»), у яких ритуальні структури переходу трансформуються у символічні моделі випробування, межового стану та повернення.

Теоретичною основою дослідження є концепція «ритуалів переходу» Арнольда ван Геннепа та ідеї Віктора Тернера про лімінальність і комунітас; у межах цієї рамки трифазну модель (відокремлення – лімінальність – інтеграція) застосовано як інструмент аналізу вибраного корпусу. Це дало змогу реконструювати структурні відповідники переходу в корейських ініціаційних і ритуальних практиках як послідовність посвячення, очищення, трансформації та інтеграції, а у фольклорних наративах – як символічні моделі випробування, межового стану й повернення.

Окреслено також, що в межах розглянутого корпусу літературні тексти постають ритуалізованими просторами, у яких давні моделі переходу не лише зберігаються, а й переозначаються відповідно до історичного та культурного контексту. Наукова новизна роботи полягає у заповненні прогалини в українському академічному дискурсі щодо міждисциплінарного аналізу корейських ініціаційних моделей: запропоновано узгоджену схему опису переходу на перетині «ритуал – наратив» та показано механізми її символічної репрезентації у фольклорних сюжетах, що робить матеріал придатним для подальших компаративних і літературознавчих досліджень.

Ключові слова: Корея, ініціація, ритуал, лімінальність, комунітас, фольклор.

This article offers an interdisciplinary analysis of ritual models of transition in a selected corpus of Korean folkloric narratives associated with shamanic and Buddhist initiations. The methodology combines approaches from religious studies, phenomenology, and comparative analysis with literary methods – narrative, structural, and motif analysis, as well as hermeneutics. The first part examines key Korean initiation and ritual practices (Naerim-gut, Gosa-gut, Ssitgim-gut, Jindje, Cheondo-je), reconstructing transition structures as models of initiation, purification, transformation, and integration. The second part analyses folkloric plots ("Abandoned Princess Bari," "The Origin of the Shamanic Primordial Mother-Goddess Chogong," "The Grateful Ghost," "The Song of the Bridegroom Dorang and His Bride," "Hong's Experience in Hell"), in which ritual transition structures are transformed into symbolic models of trial, liminality, and return.

The theoretical framework of the study draws on Arnold van Gennep's concept of "rites of passage" and Victor Turner's ideas of liminality and communitas; within this framework, the tripartite model (separation–liminality–integration) is employed as an analytical instrument for the selected corpus. This approach makes it possible to reconstruct structural correspondences of transition in Korean initiation and ritual practices as a sequence of initiation, purification, transformation, and integration, and in folkloric narratives as symbolic models of trial, liminal experience, and return.

It is also argued that, within the corpus under consideration, literary texts function as ritualised spaces in which older models of transition are not only preserved but also re-signified in accordance with historical and cultural contexts. The scholarly novelty of the study lies in addressing a gap in Ukrainian academic discourse on the interdisciplinary analysis

of Korean initiation models: it proposes an integrated framework for describing transition at the intersection of "ritual" and "narrative" and demonstrates the mechanisms of its symbolic representation in folkloric plots, thereby rendering the material suitable for further comparative and literary studies.

Key words: Korea, initiation, ritual, liminality, communitas, folklore.

Постановка проблеми. У літературі й фольклорі ініціаційний сюжет є однією з найбільш стійких архетипових форм. Він звертається до процесу переходу героя від старого (який інтерпретується як небажаний) до нового (який інтерпретується як бажаний) стану буття, свідомості чи ідентичності. Процес такого переходу включає в себе граничні переживання, які тематизуються через досвід випробування, смерті, відокремлення, перетину межі. У традиційних культурах ці процеси закріплюються через ритуали, які виконують сакральну, соціальну й психологічну функції. У художньому ж наративі ритуал може трансформуватись у символічну реальність, структуру або внутрішній процес. Саме ці аспекти – в окремих корейських ритуальних наративах – опиняються в центрі цього дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження, присвячені корейській літературі та релігійно-філософській традиції [1, 2, 3, 4], уже торкалися питань ритуальних практик, світоглядних структур чи їхніх літературних трансформацій. Однак спеціального аналізу ініціаційних моделей у корейських ритуальних наративах та фольклорних переосмисленнях у вітчизняних студіях не здійснювалося. Саме цю дослідницьку лакуну намагається заповнити дана робота.

Актуальність теми зумовлена тим, що проблема репрезентації ритуальних структур у корейській фольклорній традиції майже не була предметом ані релігієзнавчих, ані літературознавчих студій в Україні. Попри значний інтерес до ритуалів в культурній антропології, а також наявність досліджень, присвячених корейському шаманізму, фольклору чи буддизму, українські літературознавчі студії, присвячені саме корейському матеріалу, практично не застосовували аналітичні моделі ритуалу як інтерпретаційні інструменти. Запропоноване дослідження не лише висвітлює важливий аспект корейської культури, а й вперше інтегрує його в український науковий контекст, відкриваючи перспективу для подальших міждисциплінарних студій у сфері корейстики, літературознавства та культурної антропології.

Постановка завдання. Мета статті – на основі концепцій А. ван Геннепа [5] та В. Тернера [6, 7] реконструювати моделі переходу в ключових корейських ініціаційних ритуалах і простежити,

як ці моделі відтворюються та трансформуються в обраному корпусі фольклорних ритуальних наративів (muga).

Для досягнення мети поставлено такі **завдання:**

1. Реконструвати структуру переходу в ключових корейських ініціаційних ритуалах (Наерім-гут, Госа-гут, Ссітгім-гут, Чіндже, Чондо-че) на основі трифазної моделі А. ван Геннепа та концепцій лімінальності й комунітасу В. Тернера [5, 6, 6].

2. Показати, як елементи цих ініціаційних моделей відтворюються у вибраних фольклорних наративах, де ритуал переходу трансформується у символічні сюжетні структури («Покинута принцеса Барі» [12, с. 24–26], «Виникнення шаманської праматері-богині Чогонг» [12, с. 63–64], «Вдячний привид» [11, с. 80–83], «Пісня про нареченого Доранга та його наречену» [12, с. 77–78], «Досвід Хонга у пеклі» [11, с. 171–177]).

Корпус дослідження охоплює:

1. Описані в етнографічних та релігієзнавчих студіях ритуальні практики, які дозволяють реконструювати загальну модель переходу у корейській традиції: Наерім-гут, Госа-гут, Ссітгім-гут, Чіндже, Чондо-че [8, 9, 10].

2. Класичні корейські фольклорні оповідання, зафіксовані у збірниках Korean Folk Tales [11] та Encyclopedia of Korean Folk Literature [12]. До цього корпусу входять такі наративи, як («Покинута принцеса Барі» [12, с. 24–26], «Виникнення шаманської праматері-богині Чогонг» [12, с. 63–64], «Вдячний привид» [11, с. 80–83], «Пісня про нареченого Доранга та його наречену» [12, с. 77–78], «Досвід Хонга у пеклі» [11, с. 171–177]. У корейських фольклористичних студіях ці сюжети розглядаються як такі, що містять мотиви відокремлення, межового випробування та повернення, тобто структури, які корелюють із ініціаційною моделлю переходу [10, 13]. Саме чіткість ритуально організованого наративу робить цей корпус придатним для застосування моделі ван Геннепа та концепції лімінальності Тернера.

Методологія дослідження є міждисциплінарною та поєднує:

– **релігієзнавчий підхід**, що передбачає реконструкцію структури переходу в корейських ініціаційних ритуалах на основі трифазної моделі А. ван Геннепа [5] та концепцій лімінальності й комунітасу В. Тернера [6, 7];

– **феноменологічний підхід**, який дає змогу описати ритуал як досвід граничного стану та переходу;

– **зіставний (компаративний) аналіз**, спрямований на виявлення структурних паралелей між ритуальними моделями та їх художніми репрезентаціями у фольклорних текстах (*muga*);

– **літературознавчі методи** (нарративний, структурний, мотивний аналіз; герменевтика), застосовані для інтерпретації фольклорних наративів.

Таке поєднання методів дозволяє уникнути редукції ритуалу до суто вербального явища та інтерпретувати художні тексти не як «ритуал», а як такі, що відтворюють або трансформують структурні елементи ритуальної моделі переходу.

Виклад основного матеріалу.

1. Ритуали ініціацій в корейській традиційній культурі

Ініціація – це посвячення, перехід індивіда з одного статусу в інший, що супроводжується ритуальними діями. Практично в усіх релігіях священнослужителі для того, щоб отримати посвячення і стати повноцінними посередниками між сакральним та профаним світами, повинні були пройти шлях випробувань. В результаті їх проходження священнослужителі повинні були отримати певне вище знання і незвичайні здатності, мати можливість результативно звертатися до божества, зціляти душу і тіло, сходити до підземного царства мертвих тощо. Форми ініціаційних ритуалів могли бути різними, але структура часто подібна і складається з низки випробувань – зокрема переживання символічної смерті та відродження як умови переходу до нового стану буття [3, с. 96–102].

При дослідженні ритуалів ініціацій в корейській традиційній культурі ми застосуємо комбіновану аналітичну модель, що ґрунтується на підходах двох провідних антропологів ритуалу – Арнольда ван Геннепа та Віктора Тернера [5, 6, 7]. Арнольд ван Геннеп у праці «*Les Rites de Passage*» [5, с. 12–56] запропонував класичну трифазну модель ритуалів переходу, яку ми використаємо для опису кожного ритуалу. Він виокремлює наступні фази: 1. Відокремлення – відрив індивіда від попереднього статусу; 2. Лімінальність – проміжний стан, у якому особа перебуває поза звичними межами; 3. Інтеграція – повернення до соціуму в новій якості. У подальшому викладі структурні елементи за ван Геннепом позначатимуться відповідною нумерацією (1, 2, 3), що дозволить сфокусуватися на змістовній трансформації героїв.

В представленій статті ми будемо використовувати цю модель в поєднанні з корекцією В. Тернера, який, розвиваючи ідеї ван Геннепа, зробив акцент на символічному значенні лімінального стану. У працях *The Ritual Process* [7, с. 18–143] та *Dramas, Fields, and Metaphors* [6] він описує ритуал як драму переходу, в якій лімінальність є простором глибокого переосмислення та відкриття нових сенсів. Він також вводить поняття комунітас – тимчасової позастатусної спільноти, що виникає під час лімінальності, під час якої учасники переживають глибоку солідарність, яка стає основою для внутрішньої трансформації.

Далі ми розглянемо найбільш поширені та впливові ритуали ініціацій, які досі існують в корейській традиційній культурі та ритуали, які є розповсюдженими і мають ініціаційні аспекти (хоч і не завжди ці аспекти домінують). П'ять ритуалів, які будуть проаналізовані, належать шаманській та буддистській традиціям. Деталі всіх ритуалів подаються за роботами Т. Кім [9, с. 8–143] та Л. Кенделл [8, с. 11–203] які є класичними етнографічними дослідженнями корейського шаманізму (муїзму), зосередженими саме на ролі жінок (муданг) та їх ініціації. В перелік найважливіших ініціаційних ритуалів корейської традиційної культури ми не включили конфуціанські ритуали та поховальні/шлюбні ритуали, які мають лімінальні риси, але не є ініціаціями у вузькому визначенні, яке ми використовували.

1. Наерім-гут (Naerim-gut – 내림굿) – ритуал посвячення шаманки (муданг)

Ритуал Наерім-гут є центральним ініціаційним обрядом у корейському шаманізмі. Його проходить людина, яка переживає так звану «божественну хворобу» – шиньон (*sinbyeong* 신병) [8, с. 11–198, 9, с. 8–143]. Шиньон проявляється як глибока психофізична криза: людина відчуває тілесні болі, галюцинації, емоційне виснаження, тривожні сни. У цьому стані вона втрачає попередню соціальну суб'єктність і стає лише вмістилищем для прояву волі духів. У шаманській традиції така деструкція суб'єктності розглядається як обрання особи для виконання ролі шамана, де хвороба є формою примусової ініціації

Цей обряд виконується досвідченою шаманкою, яка допомагає новачку пройти через обряд прийняття духів. Наприкінці ритуалу нова шаманка набуває характеристик посередника між світом людей та духів й офіційно включається до шаманської спільноти [8, с. 20–45, 9, с. 8–143].

Наерім-гут – не проста формальність, а критично важливий перехідний ритуал: без нього

шінбьон не завершується, і людину може очікувати погіршення стану або навіть смерть.

За ван Геннепом [5, с. 12–56]: 1) Ізоляція особи через стан шінбьон, відрив від звичного соціального середовища. 2) Стадія важкого трансформативного досвіду, в якому людина усвідомлює себе чужою звичайному світу. 3) Після ритуалу Naerim-gut особа приймається в коло шаманів, отримує новий статус і функцію.

За Тернером [7, с. 18–143], шінбьон – лімінальний стан соціальної «невидимості», через який особа проходить символічне переродження, отримуючи доступ до світу духів. Комунітас у Наерім-гут реалізується через встановлення позастатусного духовного споріднення між наставницею («духовною матір'ю») та новачком («духовною дитиною»), що стає основою нової ідентичності.

2. Ритуал Госа-гут (Gosa-gut – 고사굿) є однією з форм корейського шаманського обряду, який функціонує як **модель ініціації нового етапу або простору**. Це обряд сакралізації починання (нової справи, переїзду, будівництва), де метою є забезпечення удачі та очищення простору від негативних впливів [12, с. 42–69].

За ван Геннепом [5, с. 12–56]: 1) Очищення простору, створення вівтаря; 2) Контакт із духами через ритуальні дії; 3) Вдячність духам, початок нової життєвої фази.

За Тернером [7, с. 18–143], фаза лімінальності зменшена: тимчасовий ритуальний простір, де настає гармонізація буденного і сакрального. Це радше стабілізаційний, ніж трансформаційний ритуал.

3. Ритуал Ссітгім-гут (Ssitgim-gut – 췌김굿) виконується на Півдні Кореї як обряд очищення душі для переходу в загробний світ. Він функціонує як «ініціація через контакт зі смертю та її подолання» – архетипний мотив, що трансформується у фольклорні структури [12, с. 10–311].

За ван Геннепом [5, с. 12–56]: 1) Траур, ізоляція родини; 2) Шаман виконує очищення та контактує зі світом духів; 3) Завершення трауру, повернення до спільноти з новим досвідом.

За Тернером [7, с. 18–143], Ссітгім-гут – це типовий лімінальний ритуал, який виконує перехідну і терапевтичну функцію як для душі померлого, так і для спільноти живих. Він утворює комунітас, тимчасове позастатусне єднання, через яке відбувається емоційне очищення, перехід і відновлення порядку.

4. Ритуал Чіндже (Jinje – 진제) у корейській буддійській традиції – це глибоко символічна церемонія, що позначає перехід від мирського буття до сакрального, особливо в контексті посвяти

в монахи або глибокої медитативної практики. Це не просто акт формального вступу до чернечого ордену, а обряд трансформації свідомості, який супроводжується медитацією, голодуванням, читанням сутр й ритуальними діями (тут можуть бути й інші буддійські практики). Також цей обряд використовується в якості поминального [9, с. 8–143, 12].

За ван Геннепом [5, с. 12–56]: 1) Зречення від мирського: обітниця, обряд постригу; 2) Медитація, очищення, читання сутр, голодування; 3) Прийняття в сангху та отримання нової ідентичності або перехід до іншої форми існування.

За Тернером [7, с. 18–143], лімінальністю тут є простір за межами буденного. Учасники – як рідні померлого, так і ченці – переходять у простір, де зникають звичайні соціальні ролі, а сама дія відбувається поза повсякденним часом і структурою. Комунітас формується на ґрунті спільного споглядання страждання та непостійності.

5. Ритуал ініціації Чондо-че (Cheondo-jae – 천도재) – буддійський обряд полегшення процесу переходу свідомості померлого до іншої форми буття. В окремих випадках він виконує й ініціативну функцію для ченців [9, с. 8–143, 12, с. 5–213].

За Ван Геннепом [5, с. 12–56]: 1) Піст, очищення, створення сакрального простору; 2) Читання сутр, ритуали з водою й вогнем, що допомагають увійти в стан поміж світами; 3) Завершення переходу свідомості до нового стану.

За Тернером [7, с. 18–143], лімінальність стосується і померлого, і виконавця ритуалу. Комунітас поєднує живих і мертвих. Для ченця це – ініціація в посередника між світами.

Чондо-че не є класичним обрядом ініціації живої людини, але сам сюжет смерті та переходу зі світу живих до інших світів в ритуалі може відображати архетипічні форми ініціації, пов'язані з руйнуванням старої ідентичності та виникненням нової.

2. Вплив ритуалів ініціації на формування фольклорної традиції

У ході дослідження було проаналізовано корпус фольклорних текстів із академічних збірок (*Korean Folk Tales* [11], *Encyclopedia of Korean Folk Literature* [12, с. 5–401]) та низку легенд і міфів, опублікованих у наукових виданнях. До нашого дослідження залучені тексти, що належать до типу шаманських епосів (*muga*), які в корейській фольклористиці розглядаються як наративи з ритуальною структурою

переходу. Узагальнений опис цього корпусу подає Б. Вальравен [10], а структурні та ритуальні елементи *tuga* аналізуються в працях Кім Х. [14, с. 167–194] та Лі [13, с. 45–78]. У цих дослідженнях фольклорні сюжети трактуються як моделі випробування, межового стану й очищення, що відтворюють логіку ініціаційної структури. Саме ця загальна характеристика корпусу дозволяє розглядати зазначені тексти як єдине поле ритуальних наративів, релевантних для аналізу через моделі переходу. У наведених нижче прикладах показано, як фольклорні казки відображають ключові елементи ритуалів ініціації, зокрема структуру переходу за Арнольдом ван Геннепом і концепції лімінальності та комунітасу за Віктором Тернером [5, 6, 7].

Фольклорне оповідання «Покинута принцеса Барі»

Аналіз цього сюжету спирається на видання *Encyclopedia of Korean Folk Literature* [12, с. 24–26], а також на антропологічні дослідження ритуалів у працях Л. Кендел [8, с. 3–48] та Т. Кім [9, с. 8–143].

Стислий виклад фольклорного сюжету:

Наратив про сьому доньку короля, покинуту через розчарування батьків у відсутності спадкоємця, є центральним міфом корейського шаманізму [12]. Сюжет фокусується на її подорожі до підземного світу за ліками для хворих батьків, що завершується її трансформацією у божество-покровительку шаманів (*момджу*) [12, с. 24–26].

Ритуальні паралелі: Наерім-гут (내림굿), Ссітгім-гут (씻김굿)

Текст інтегрує моделі ритуалів **Наерім-гут** (криза обранства) та **Ссітгім-гут** (провідництво душ) [8, 9]. Ключові символи тут підкреслюють ініціаційний характер мандрівки: переодягання у чоловічий одяг маркує відмову від гендерних та соціальних ролей; брязкальце постає як сакральний інструмент посередництва; а народження дітей у потойбіччі символізує онтологічне оновлення героїні.

Етапи ініціації за моделлю ван Геннепа [5, с. 12–56]: 1) народження від «неблагословеного» шлюбу батьків, вигнання немовляти та позбавлення статусу й імені; 2) перетин межі: спуск у підземний світ – простір між життям і смертю; переодягання в чоловічий одяг – символічна зміна ідентичності; використання сакральних предметів; контактування з духами; 3) здобуття божественного знання, народження дітей; повернення в світ живих; порятунок батьків і надання дару спасіння; отримання статусу момджу – божества-заступниці шаманів.

Аналіз за В. Тернером [7, с. 18–143]: У лімінальному стані Барі втрачає королівські привілеї, стаючи «ніким». Її діяльність у підземному світі ґрунтується не на кастовій приналежності, а на солідарності з іншими душами. Це створює поле **комунітас**, де через втрату его та статусу виникає вища духовна єдність, що зрештою і наділяє її правом бути заступницею шаманської спільноти.

Фольклорне оповідання «Виникнення шаманської Праматері-Богині Чогонг»

Основними джерелами аналізу є *Encyclopedia of Korean Folk Literature* [12, с. 63–64], а також інтерпретації шаманських ритуалів у працях Л. Кендел [8, с. 32–211] та Т. Кім [9, с. 8–143].

Стислий виклад фольклорного сюжету:

Сюжет про Чогонг та її трьох синів є епічним обґрунтуванням спадкової шаманської традиції. Донька високопоставленого чиновника, Чогонг, переживає обман, внаслідок якого народжує трьох синів. Наратив описує вигнання героїні, її символічну смерть у підземному палаці та звільнення синами через 14-денний ритуал. Друга лінія оповідання – ініціація дочки міністра Ю – демонструє механізм передачі сакрального дару від божеств до людей [12, с. 63–64].

Ритуальні паралелі: Наерім-гут (내림굿)

Цей сюжет – один із найяскравіших прикладів ритуалу Наерім-гут у художньому відображенні. Тут ми маємо справу з міфом про походження шаманської традиції. Особливість казки – у непрякій передачі ініціації: героїня фізично ізольована, але трансформація відбувається через її синів, які стають знаряддям ініціаційного переходу. Така модель в шаманізмі часто трактується як «успадкування духів» – коли дух/дар передається не напряду, а через кровних нащадків. Магічні атрибути (дзвоники, віяла), передані синами, легітимізують статус нової шаманки, перетворюючи одиничний містичний досвід на інституційну традицію. Символічні елементи, які використовуються в казці: підземний палац – межовий простір, де зникає часово-просторова ієрархія; 14-денний ритуал – тривала ініціаційна фаза; ритуальні предмети – засоби перетину межі; побудова храму – матеріальне втілення нової духовної ідентичності [12, с. 63–64].

Етапи ініціації за моделлю ван Геннепа [5, с. 12–56] для героїні Чогонг: 1) обман й народження дітей виступають проявом порушення порядку; вигнання з дому, ізоляція, життя в злиднях; ув'язнення в підземному палаці, що маркує її повну соціальну смерть; 2) героїня залишається «невидимою», але трансформація відбувається через синів; сам підземний палац – місце між

життям і смертю, межова зона; 3) звільнення, побудова храму; проведення першого великого ритуалу; отримання статусу праматері шаманської лінії.

Лінія другої героїні: дочки міністра Ю. Цей додатковий сюжет додає другий рівень ініціації: 1) отримання шаманського атрибута в 7 років; сліпота як психосоматичний прояв стану шінбьон (божественної хвороби); нездатність провести ритуал у потрібний момент – межова криза; 2) психосоматична криза (сліпота) та втрата свідомості під час ритуалу (символічна смерть «старого Я»); отримання знань від Чогонг та її синів; 3) здобуття статусу шаманки [5, с. 12–56].

Комунітас і межовість (за Тернером) [7, с. 18–143].

У центральній фазі обидві героїні – і Чогонг, і дочка міністра Ю – переживають повне розчинення старої ідентичності. Тут статус героїнь втрачено, особистість розмита, соціальні ролі зникли. І лише через участь інших – синів, Чогонг, духовних сил – відбувається повернення в нову якість. Так постає комунітас, об'єднання через межовий досвід, де чинними є не ієрархії, а внутрішня здатність до трансформації.

Фольклорне оповідання «Вдячний привид».

Джерела сюжету – *Korean Folk Tales: Imps, Ghosts and Fairies* [11, с. 80–83]; сучасний ритуальний контекст подає М. Чанг [12, с. 43].

Стислий виклад фольклорного сюжету:

За часів династії Корьо молодий учений вирушає до столиці складати державний іспит. Мандруючи через гори, він випадково чує дивний звук, що доноситься з-під землі. Виявивши череп, оббитий корінням, учений ритуально його очищає, загортає у папір і перепоховує з підношенням і молитвою [11, с. 80–83].

Уві сні до нього приходить дух – старий з білим волоссям, який дякує за милосердя й відкриває йому тему та форму завдання, що буде на іспиті. Прокинувшись, учений справді зустрічає саме цю тему на екзамені й посідає перше місце.

Ритуальні паралелі: Госа-гут (고사굿)

Сюжет фольклорного оповідання глибоко перегукується з суттю ритуалу Госа-гут – обряду жертвопринесення духам перед початком важливої справи. У реальній практиці Госа-гут супроводжується жертвами (часто рис, м'ясо, фрукти), закликотом духів предків або місцевих божеств і проханням про благословення.

Очищення черепа та перепоховання виступають тут формою «безкровної жертви». У фольклорній рамці це демонструє, що ритуально адекватна поведінка (повага до мертвих, відсутність

страху) є ключем до зміни соціального статусу. Символ черепа в корейському шаманізмі є амбівалентним: він одночасно є об'єктом страху й каналом для виклику духів; через череп шаман може вступати в контакт з душею покійного. В представленому сюжеті він діє як символічна точка входу до іншого виміру, звідки прийде допомога.

Етапи ініціації за моделлю ван Геннепа [5, с. 12–56]: 1) класичний початок трансформації – момент, коли вчений покидає дім; знахідка черепа символізує перетин межі між світами. 2) вхід у сакральний простір (очищення черепа й перепоховання); сон як контакт з потойбічним. 3) вчений повертається в звичайний соціум, але вже в новій якості: людини, благословенної духом, а здобуття визнання на іспиті – підтвердження цих змін.

За Тернером, ми маємо справу з короткою, але вираженою фазою [7, с. 18–143]. В нічному просторі між світами герой казки втрачає звичне «я» і стає відкритим до сакрального. Вранці екзамен проявляє зміни, що відбулися.

Фольклорний сюжет «Пісня про нареченого Доранга та його наречену»

Основні джерела: *Encyclopedia of Korean Folk Literature* [12, с. 77–78] та дослідження ритуалів у Т. Кім [9, с. 8–143].

Стислий виклад фольклорного сюжету:

У день весілля молодий наречений Дорансонбі раптово втрачає свідомість. Попри обряд, стан Доран залишається нестабільним, і він передрікає власну смерть і незабаром він помирає. Наречена Дорана, Чонджон-Гаксі, не може змиритися з втратою й проходить складний шлях скорботи та випробувань: постійна молитва, піст, тілесні страждання, аскеза й самопожертва. Врешті, вона вирішує померти добровільно, щоб возз'єднатися з коханим. Їх свідомості єднаються у потойбіччі, й Чонджон здобуває репутацію найвідданішої під небесами [12, с. 77–78].

Ритуальні паралелі: Чіндже (진제)

Представлений фольклорний сюжет є художньою репрезентацією похоронного ритуалу Чіндже, який у корейському буддизмі означає обряд переходу свідомості в інший світ. Його функція – не просто відправа, а сприяння переходу та завершення зв'язку між померлим і живими [9, с. 8–143].

Чонджон-Гаксі стає учасницею Чіндже не лише як та, що втратила, а як та, що здійснює ритуал через себе. Вона сама проходить шлях трансформації – від звичайної земної жінки до сакральної постаті. Ключові ритуальні символи тут: тілесні страждання, що символізують акт

очищення й самопосвяти; самоспалення пальців як виразний ритуальний жест самопожертви; дорога на перевал, що символізує перехід межі (пороговий простір); і, нарешті, самогубство стає ритуальним жестом, що повертає втрачену єдність з коханим.

Тут ми маємо справу не з трансформацією звичайної жінки в шаманку, а ініціацією в трансцендентний стан через любов, втрату та добровільну смерть. Героїня не контактує з духами як із зовнішніми силами – вона перетворюється сама.

Етапи ініціації за моделлю ван Геннепа [5, с. 12–56]: 1) раптова смерть коханого; самоізоляція героїні, перехід в стан втрати та горювання. 2) Чонджон вчиняє саморуйнівні тілесні покути (обрізання волосся, пробиті долоні, самоспалення пальців); героїня переміщується в простір без імені, без статусу, позаяк вона вже не наречена, але ще не вдова; повільне перетворення на символічно-сакральну постать через безмірну любов і страждання. 3) добровільна смерть стає завершенням переходу в сакральну постать; возз'єднання з Дораном у потойбіччі; визнання героїні як об'єкта шанування, духовної істоти, яка подолала межу між життям та смертю.

За Віктором Тернером, така гранична ситуація створює містичний комунітас між живими й мертвими – поле, де відмінності стираються, і відбувається поєднання [7, с. 18–143].

Фольклорне оповідання «Досвід Хонга у пеклі»

Джерела сюжету – *Korean Folk Tales: Imps, Ghosts and Fairies* [11, с. 171–177]; інтерпретації ритуалу подані у Т. Кім та М. Чанг [9, с. 8–143, 12, с. 32–309].

Сюжет казки:

Ця історія розповідає про чиновника Хонга, який несподівано помирає, але прямо під час підготовки до похорону оживає. Він приносить із собою неймовірну розповідь: його свідомість мандрувала потойбіччям. Там він ледь не потрапив до пекла через свою гордість, але завдяки милосерддю Будди отримав шанс побачити все на власні очі та повернутися, щоб попередити інших про важливість доброго життя [11 с. 171–177].

Ритуальні паралелі: Чондо-че (천도재) – буддистський ритуал звільнення свідомості після смерті [9, с. 8–143, 12, с. 32–309].

Сюжет є фольклорною художньою трансформацією Чондо-че – буддистського ритуалу, спрямованого на полегшення переходу свідомості до світу світла [9, с. 8–143, 2, с. 32–309].

У випадку з Хонгом ми бачимо інверсію: оскільки свідомість ще не виконала свої кармічні

завдання, ритуальний процес переривається; герой отримує друге життя, аби стати медіатором між світом живих і мертвих.

На відміну від інших сюжетів, тут трансформація не пов'язана з шаманським даром чи тілесною кризою – це етично-філософська ініціація. Хонг не змінює соціального статусу, але змінює світогляд, і саме це – головний результат ритуалу Чондо-че в буддистській традиції.

Етапи ініціації за моделлю ван Геннепа [5, с. 12–56]: 1) фізична смерть: свідомість Хонга залишає тіло; початок переходу. 2) подорож через потойбічні простори: пекло, рай, суд; контакт з сакральним (Будда), споглядання кармічної справедливості. Перебування у стані «ні живий, ні мертвий» – ключовий простір трансформації. 3) повернення до життя; отримання нового статусу носія істини та свідка потойбічного.

Лімінальність і структура подорожі (за Тернером) [7, с. 18–143]: Хонг потрапляє у чисту лімінальність: він не має тіла, не має остаточного вироку, не належить ні цьому, ні іншому світові. Цей простір не лише «між», а й поза структурою – він позбавлений часу, статусу, ідентичності. Йому дозволено бачити речі, які недоступні живим. Він перетворюється з об'єкта ритуалу на його учасника – не лише помирає, а й свідомо спостерігає, осмислює, повертається з місією.

Висновки. У межах поставленої мети було реалізовано низку дослідницьких завдань, результати яких узагальнюються нижче:

1. Щодо першого завдання – реконструвати структуру переходу в ключових корейських ініціаційних ритуалах:

У цьому дослідженні було реконструйовано структуру переходу в ключових корейських ініціаційних ритуалах (Наерім-гут, Госа-гут, Ссітгім-гут, Чіндже, Чондо-че) на основі трифазної моделі А. ван Геннепа та концепцій лімінальності й комунітасу В. Тернера. Аналіз показав, що кожен із розглянутих ритуалів містить послідовність етапів відокремлення, межового стану та повернення, що формує цілісну модель переходу й визначає смислову логіку ритуальної дії.

2. Щодо другого завдання – показати, як елементи цих ініціаційних моделей відтворюються у вибраних фольклорних наративах:

У фольклорних оповіданнях («Покинута принцеса Барі», «Виникнення шаманської праматері-богині Чогонг», «Вдячний привид», «Пісня про нареченого Доранга та його наречену», «Досвід Хонга у пеклі») елементи цієї ритуальної структури відтворюються у формі символічних сюжетних схем. Вони проявляються через мотиви

випробування, подорожі до потойбічного, очищення чи повернення з новим статусом. Таким чином, фольклорні тексти не дублюють ритуал, але трансформують його структурні елементи у художню форму.

Отримані результати демонструють, що застосування моделі переходу А. ван Геннепа та концепції лімінальності В. Тернера є продуктивним для аналізу обраних ритуалів та фольклорних сюжетів.

У межах розглянутого корпусу ці моделі дозволяють виявити спільні мотиви відокремлення, межового стану та повернення, а також простежити їхнє художнє переосмислення.

Перспективи подальших досліджень. Проведений аналіз може стати основою для подальших досліджень впливу релігійної культури на формування наративних і смислотворчих практик у сучасній корейській літературі та культурі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Аліменко О. С. Відображення філософсько-релігійного синкретизму у корейській прозі епохи Чосон. *Ad orbem per linguas. До світу через мови* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., Київ, 25 трав. 2022. Київ : Видавничий центр КНЛУ, 2022. С. 7–8.
2. Костанда І. О. Наративні стратегії як чинник формування історичної свідомості: реконструкція історичної реальності у «Самгук Сагі» та «Самгук Юса». *Закарпатські філологічні студії*. 2024. вип. 35. С. 156–164. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/68588> (дата звернення: 24.12.2025).
3. Голець О. Я. Ритуали ініціації як прояв символу «начала». *Мультиверсум. Філософський альманах*. 2000. Вип. 14. С. 96–102.
4. Голець О. Я. Традиціоналізм в релігійній культурі. *Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія: Історія, економіка, філософія*. 2012. Вип. 17. С. 174–180.
5. van Gennep A. The rites of passage. Chicago : University of Chicago Press, 1960. 198 с.
6. Turner V. Dramas, fields, and metaphors : Symbolic action in human society. Ithaca : Cornell University Press, 1975. 354 с.
7. Turner V. The ritual process : Structure and anti-structure. Chicago : Aldine, 1969. 232 с. ISBN 9780202011905.
8. Kendall L. Shamans, Housewives, and Other Restless Spirits: Women in Korean Ritual Life. University of Hawaii Press, 1985. 234 с.
9. Kim T.-gon. Korean Shamanism-Muism / ред. S.-kyung Chang. Jimoondang Publishing Company, 1998. 199 с. ISBN 898809509 9788988095096.
10. Walraven B. Songs of the shaman : the ritual chants of the Korean mudang. London ; New York : Kegan Paul International, 1994. 307 с. ISBN 071030403.
11. Im B., Bang S., Yi R. Korean folk tales : Imps, ghosts and fairies. London : J. M. Dent & Sons, New York : E. P. Dutton & Co., 1913. 233 с.
12. Chung M. Encyclopedia of Korean folk literature.. Seoul : The National Folk Museum of Korea, 2014. 412 с. ISBN 978-89-289-0084-8.
13. Lee J.-hwa. Mythic motifs and ritual functions in Korean muga narratives. *Korean Journal of Oral Literature*. 2012. Vol. 27(3). С. 45–78.
14. Kim H. The story structure and literary achievement of Princess Bari by shamanic epics. *Korean Language & Literature*. 2021. вип. 116. С. 167–194. URL: <https://doi.org/10.21793/koreall.2021.116.167>.

Дата першого надходження рукопису до видання: 21.11.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 19.12.2025

Дата публікації: 31.12.2025